

A keverő is hangszer

Kerekasztal-beszélgetés magyar DJ-kkel*

Készítették: *Bóta Barnabás és Fülöp Zoltán*

„Van olyan, aki egyetemre megy, más meg inkább DJ lesz. Mivel erre nem létezik az alapfokon túl tanfolyam, nincs képzés, iskola, ezért autodidakta módon neked kell elsajátítanod a tudást. A lemezlovasszakma hihetetlenül összetett dolog: a technikától kezdve a lemezbeszerzésig, a PR-tól a műszaki ismereteken át az önmenedzselésig nagyon sok mindenben kell tudnod egy bizonyos szintet tartani.”

Technokultúra

Boolek:¹ Sokféleképpen nevezték már el: hívták rave-zenének, hívták house-nak, technónak – mindig megpróbálják valamilyen címke mögé bújtatni. Mára annyiféle irányzata létezik, hogy alig lehet rá valami konkrétat mondani. Már azt sem lehet ráfogni, hogy tánczene, és azt sem, hogy kizárólag elektronikus.

* Köszönjük Havas Réti József segítségét és javaslatait (a szerzők).

¹ DJ Boolek (Pánczél Gábor): „A '70-es évek legvégén debütáltam mint DJ, iskolai bulikon. A gimnáziumban már az iskolarádió egyik »zenefelelőse« voltam. A '80-as évek elején kerültem kapcsolatba a punk és a new wave hatására nálunk is kibontakozó underground kultúrával. '88-tól '90-ig a híres-hírhedt Fekete Lyuk rezidens VJ-je, illetve DJ-je voltam. '90-ben két társammal WeAST néven független kiadót alapítottunk, több külföldi előadó budapesti fellépését szerveztük, valamint hazai underground zenekarok anyagait jelentettük meg. A kilencvenes évek legelején a mi cégünk látta el az MTV Europe kelet-európai képviselőtét. '94-ben Balla Péterrel (DJ LOOLEK) alakítottuk meg a RE:CREATION-t, budapesti acid-, illetve techno-trance-partikat szerveztünk. Nevünkhöz fűződik az első igazán nagy sikerű szabadtéri acidparti, melyet a János-hegyi kilátónál tartottunk '94 augusztusában. '95-ben az országban elsőként rendeztünk after partit a Saigon klubban. '96 kora tavaszától egy éven át minden szombaton éjjeltől háromig Budapest első és mindmáig egyetlen underground rádiójában, a Tilos Rádióban jelentkezett a RE:CREATION műsora, a FUTURE HIT LIST '96 májusától Kelet-Európa első techno-house magazinjának, a FREEE Magazinnak állandó munkatársa, októbertől szerkesztője, majd főszerkesztője lettem. '96 novemberétől Európa harmadik műholdas sugárzású progresszív tánczenei televíziós műsorának, a TOP TV DEE ZONE-jának társszerkesztője, illetve műsorvezetője voltam. 1997-től a PolyGrammal aláírt szerződés alapján a RE:CREATION „production label”-ként működik, eddig két, hazai előadók munkáit bemutató válogatást (DEE ZONE TRAXX), és két mixmezt (DJ Budai) adtunk ki. A label összeladásai mára átlépték az ötvenezres határt. A produceri munka mellett az ex-Sexepil gitáros VicLaz-zal már több remixet készítettünk. 1998 májusában játszottam az első jungle/drum & bass szettet országos frekvencián, a Danubius Rádióban.

Távaly júniusban FREETIME címmel hetente jelentkező kétórás house-műsort indítottunk a budapesti Rádió 1-en. A debreceni (és rövidesen a veszprémi) Rádió 1-en a pesti adással egy időben hallható a műsor.”

Palotai:² Azt se, hogy zene...

Boolek: Szóval totális... De a többségük mindenképpen elektronikus.

Kecske:³ De ez nem a nyolcvanas években kezdődött. A Kraftwerk 1970-ben már világhírű volt, és lehetne még egy jó pár példát hozni rá.

Palotai: Az se biztos, hogy mindenki ugyanarra gondol, amikor a technóról hall. Meg érted, ha elmész Ózdra... akkor egyáltalán nem biztos, hogy hallottak egyáltalán ilyen zenét.

Boolek: Dehogynem... Ózd, Rió diszkó... Halál komolyan mondom. Súlyos neve van, de ott voltak, meg vannak ilyen bulik.

Palotai: Na jó, de a szomszédomhoz is átmehtek, és lehet, hogy ő sem hallott, itt, Budapesten.

Boolek: A skatulyák mindenképpen jók arra, hogy ne kelljen háromnegyed órás barokk körmondatokban megfogalmazni, miről beszélünk. A mihez tartás végett érdemes alkalmazni a stílusmegnevezéseket. Én egyébként tökéletesen egyetérték a Kömlődi Ferivel, hogy a technokultúra sokkal több, mint zene: az évezredváltást fémjelző művészeti tevékenységek jelen idejű, egy pontba való összefutása.

Kecske: Lehet, hogy a szomszédom nem tudja, hogy mi ez a technodolog, de a mi generációnk – plusz-mínusz tíz év – már tudja, hogy miről van szó, hiszen ebbe nő bele.

2 DJ Palotai (Palotai Zsolt): „1989-ben, a Tilos az Á-ban kezdtem zenei pályafutásomat, ahol a lemezlovasság mellett koncertszervező, csapos és mindenese voltam. 1991-től a mai napig a Tilos Rádióban dolgozom zenei szerkesztőként, és rendszeresen játszom a Tilos Rádió Partikon. Számos külföldi helyszínen is lehetőségem volt zenélni. A teljesség igénye nélkül: 1992-ben New Yorkban a Radio WFMU-nál készítettem műsorokat, '97-ben Belgrádban (B. L. I. M.-mel és Trace-szel), valamint Bázelen zenéltem, tavaly novemberben a párizsi Batofarban, idén a németországi Rosenheimben és ismét Belgrádban. Film- és színházi alkotásokhoz is készítettem zenei anyagot. 1996-ban Sidonie Rochon párizsi táncszínházi darabjához, 1998-ban Mispál Attila Altamira című – a 29. Magyar Filmszemlén a kísérleti film díját elnyerő – filmjéhez, több alkalommal pedig feleségem, Isabelle Le táncos darabjaihoz járultam hozzá zenémmel.

Két mixalbumom jelent meg: 1996-ban, a Tilos Rádió gondozásában a Palotai DJ mix, 1999-ben pedig az Abrak a Dubra az UCMG-nél; a szintén tavalyi, a HMK-nál megjelent *Tilos Rádió Night Vibes* album elkészítésében pedig a számok kiválasztásával vettem ki részemet. Számaim jelentek meg a Future Sound of Budapest első albumán, a *Budapest 2000* válogatásalbumon, készítettem mixet többek között az Anima Sound System '68-ára, a francia Noir Desir 666.667 Clubjára.

Zenélésből élek, kislányom most négyéves.

3 DJ Kecske (Szalai Attila): „Gyermekkorom egyetlen meghatározó pontja az az Unitra típusú deck volt, mellyel mindenféle zenét vettem fel a korabeli rádióműsorokból. Nyolcévesen fanatikus Beatles-rajongóként ütöttem-vágtam a környezetemben élő Abba- és Boney M.-faneket. A fanatizmus maradt, csak a zenék változtak, jött a punk, a new wave korszaka, ezzel párhuzamosan a '80-as évek magyar alternatív zenekarai. Aztán egyre inkább tisztultak le a dolgok, s egyre inkább az elektronikus zenék kezdtek érdekelni. Mire Magyarországot is elérte az össznemzeti Depeche Mode-láz, addigra már rendszeresen benne voltam a brit zenékben. Erre jöttek még az amerikai hip-hop-zenék, illetve az EBM zenekarok (Front 242, Nitzer Ebb stb.), úgyhogy ebből a félig-meddig kaotikus helyzetből kezdett valamiféle ízlésem kialakulni. 1988 decemberében csináltuk első gimnáziumi bulinkat Pipó kollégámmal – aki a mai napig együtt zenél velem –, szigorúan kazettáról, CD-t talán még nem is láttunk. Innentől kezdve minden alkalmat megragadtunk arra, hogy játszhasunk. Alkalmat viszont kevés volt: Pécsen akkoriban egy diszkó üzemelt, de oda a mi zenénk nem fért be. A helyzet 1994-re változott meg a Rák Cafe megnyitásával: itt heti játéklehetőséget kaptunk, s azóta különböző átalakulások mellett gyakorlatilag folyamatosan jelen vagyunk. Az elmúlt évek alatt sok helyen megfordultunk, egyetemi rendezvényeken, klubokban. Végül is itt tart ma a dolog, megélni itt persze nem lehet belőle, de csináljuk, mert csinálni kell.”

És egyre inkább ebbe nő bele: egy mai gyerek nem biztos, hogy hallott az Iron Maiden-ről, de a Scooterről biztosan, hogy a legkommerszebbek közül említsek egyet.

Boolek: A fogalmak itt már megszűnnek a hagyományos értelemben funkcionálni. Nincs olyan, hogy ez vagy az ennek vagy annak a közvetlen folyománya. Létezik egy kronológiai együttállás, és minden hat mindenre. Tehát az akusztikus zene, csak azért, mert hagyományos hangszerekkel készítik, még nem előbbre való, mint az elektronikus zene, amiben az az átkozott gép van. Ma már egyszerűen nem funkcionálnak a fekete-fehér megközelítések.

Zene

Palotai: A technó csak egyik műfaja ennek a zenének, de ha a kultúráról beszélünk, akkor a zene a leghangsúlyosabb. Ebben az is benne van, hogy napjainkban a művészetek közül a zene tűnik a legerősebbnek, a leggyorsabbnak. Esetleg még a film, de a többi művészet egyáltalán nem domináns. Természetesen minden művészeti ágon belül vannak kiemelkedő dolgok, de maga a színház, a tánc vagy a képzőművészet nem domináns. Talán, mert annyira távol vannak a zenétől.

Boolek: A köztes a videoklipek világa, ami zene és film egyben.

Palotai: A zene dominanciája abból is lemérhető, hogy szinte minden művészeti ág felhasználja. Engem sokat hívnak a tévébe, és mindig azt mondják, hogy bazdmeg, ne hozzá ilyen kurva jó zenét, mert nem tudunk hozzá jó képeket csinálni. Tehát a zene annyival erősebb a képnél.

Kecske: Ezt a technót azért nem szeretem, mert egyrészt a szó teljesen negatívvá vált, másrészt meg inkább nevezném elektronikus zenei kultúrának. Nem szeretem elhatárolni a műfajokat, mert már olyan atmoszféra van, hogy értelmét veszti az elhatárolás. Az elektronikus zene úgy fejlődött, ahogy fejlődött a technika. Ezek a dolgok organikus módon nőttek, nem egy csettintésre lettek.

Palotai: Tulajdonképpen ez az egyetlen olyan műfaj, ami globális. Nem lehet azt mondani, hogy itt és itt keletkezett, mert nem egy időben, hanem átfedésekkel indult. Amerikában kezdődött az, hogy két zene egymásba ér, és egymáson hallod őket. Az elektronika viszont innen, a kontinensről indult el, Németországból. Végül pedig Angliában csúcsozott ki teljesen. Ha elmész Londonba, akkor meglátod: London a zenéről szól.

Ha megkérdezel egy detroiti DJ-t, akkor ő azt fogja mondani, hogy az ő életét az változtatta meg, amikor a rádióban hallotta a Kraftwerkot. Ha Németországban kérdezel meg valakit, akkor ott azt mondják, hogy a technó Detroitból jön.

Boolek: Ha megnézed, hogy a ma partikultúrájának mi az archetípusa, illetve az elsődleges funkciója, akkor ezen a vonalon a törzsi kultúrák tűz körüli táncáig vissza tud vezetni az aktuális elektronikus tánczenei eseményeket. Ha pedig a technológiát tekinted elsődleges szempontnak, akkor a század eleje a kiindulási pont. Hogy megint Kömlődi Ferit említsem: a technó a pop- és a rockzene fejlődéséből nem vezethető le. Az a fajta tömegfogyasztásra szánt pop- és rockzene, ami az elmúlt évtizedekben működött, és a tájékozatlanabb, alacsonyabb igényességű zenehallgatók körében jelenleg is dominál, az tulajdonképpen az operett, bizonyos szempontból a műdal folytatása. Ami technokultúra címszó alatt ma zajlik, sokkal inkább kapcsolható a század eleji dadais-

ták törekvéseihez és más kísérletezőkhöz, akár John Cage-hez, akár a kortárs repetitív zeneszerzők műveihez.

Palotai: Különbözik a népzenevel is sok rokon kapcsolata van. Például az anonimitás, tehát az, hogy igazából nem is tudod, hogy ki van a dal mögött. A technozenében is ott van egy név, de lehet, hogy nem is úgy hívják az embert, sőt gyakori, hogy ugyanaz az ember többféle projektet visz különböző neveken. A népzeneben ugyanúgy nem tudod, hogy az első ki volt.

Boolek: A másik rokon vonás lehet a remix. Ugyanazt a dolgot annyiféleképpen hallhatod, ahányféleképpen előadta a Józsi bácsi, a Mariska néni...

Palotai: Azt mindig elfelejtik az emberek, hogy van jó zene meg rossz zene. Az mindig ebből a szempontból, hogy szerb fúvósok, cigány kannások, egy detroit-i DJ vagy mondjuk gitáros zene.

Boolek: Na, erre szoktam én azt mondani, hogy létezik vertikális és horizontális megközelítés – nagyon nem mindegy. Hadd hozzak valami nagyon távoli példát, hogy mit értek vertikális megközelítés alatt. Tegyük fel: szeretnél venni egy fűnyíró gépet. Szeretnél tájékozódni, mik az árak, milyen típusok kaphatók – beírod a keresőbe, hogy fűnyíró, és egyből egy drogprevenációs oldalon kötsz ki. Ha nem tudod pontosan azt a címet, ahol érdemes körülnézni, akkor lehet, hogy eltöltesz két-három órát, mire a horizontális közelítéssel lépésről lépésre megtalálsz. Ugyanez a helyzet a zenénél. Időt és energiát kell fordítanod rá, hogy eljuss a minőséghez.

Jellemző, hibás megközelítés Magyarországon, amikor szembeállítanak műfajokat egymással. Azt mondják, hogy a rockzene a technó ellenpólusaként létezik. Szó sincs róla: a rossz zene van a jó zene ellen. A rossz, kommersz technó állítható szembe az intelligens, progresszív, az egész zenei fejlődést előrevivő technóval.

Popularizálódás

Palotai: Az szokták mondani, hogy a kilencvenes években a technó a domináns. De ha belegondolsz, hogy Amerikában a rádióadók kilencven százaléka countryzenét játszik, akkor felmerül a kérdés, hogy miről is beszélünk. Miért is gondolják azt az emberek, hogy ez a domináns? Eddig az történt, hogy a technó a többi zenéből merített, a jazztól a rockzenéig – lehet, hogy most meg fog fordulni. Mert ezek a zenék nem múltak ki, ugyanúgy van ma is blues, és lehet, hogy ezek a zenék fognak meríteni az elektronikus zenéből. Vagy olyan fúziók lesznek, amik a technó oldaláról már megindultak: egy DJ mellett már gyakorta ott van szinte egy egész zenekar. Vagy technozenét zenekar játszik, mint például a Breakbeat Era.

Kecske: Már most megfordult: az egész big beat dolog olyan, hogy végül is játszhatná egy rockzenekar is nyugodtan. Az, hogy samplerokkal és elektronikus dobbal szólal meg, az egy más kérdés.

Palotai: És annak a közönségnek jön be igazán, aki előtte azt a zenét hallgatta. Nem véletlenül nem hallgat technót vagy jungle-t. A big beat folytatása vagy megfelelője annak, ami húsz évvel ezelőtt volt.

Boolek: A big beat véleményem szerint a mai elektronikus zenék utolsó, rockerek megterítésére irányuló elkeseredett kísérlete. A popularizálódás egyébként a dolgok természetesen menete. Tetszik, nem tetszik, ez így volt, így van, és szerintem így is lesz. Ugyan-

ez történt tizenöt évvel ezelőtt a punk-new wave hullámból kinövő zenekarokkal. Először felbukkan egy alulról jövő kezdeményezés, valami új, érdekes, abszolút progresszív, ami megváltoztatja az addigi sémákat. Elsőként az unikumokra érzékeny emberek figyelnek rá, akik nyitott szemmel, nyitott füllel járnak a világban, akik könnyebben tolerálják a másságot. Később hígul a közönség, divat lesz partikra járni. A jelenéget felkapja a média, kapcsolnak a lemezkiadók, ruhacégek is, az egész lassan, de biztosan megy az üzlet felé, végül megérkeznek azok is, akik már kizárólag vállalkozást látnak benne. Hogy egy ilyen irányzat meddig tud az érdeklődés frontvonalában maradni, az csakis attól függ, hogy mekkora kreatív potenciállal rendelkezik, képes-e a negatív, erősen kommercializáló hatásoknak ellenállva megújulni. Egyébként a kinti történetekhez képest létezik egy jellegzetesen öt éves késésünk. Nyugaton '88-ban kezdődtek a bulik, ez nálunk úgy '93-ra tehető; kint '91 volt az az év, amikor áttörte a frontot és tömegkultúrává vált, nálunk ez '96. Ezt az öt éves késést meg is tartjuk sajnos – itt most a szélesebb értelemben vett nagyközönségről beszélek.

Palotai: Tulajdonképpen maguk a zenék is hónapokkal előtte vannak a DJ-knek. A DJ-k pedig egy, másfél-két évvel az emberek előtt. Ha bemész a boltba és megveszel egy lemezt, az nem azt jelenti, hogy akkor készült. Van úgy, hogy két évig nem adják ki, két évig rongyosra játsszák, és csak azután jelenik meg. Azért gyors mégis ez a zene, mert valamit megcsinálnak a stúdióban, nyomnak róla egy dubplate-et, este leviszik a klubba, és már hallod is. Az nem biztos persze, hogy meg tudod venni, ehhez kell többnyire az a másfél-két év.

Kreativitás

Boolek: Véleményem szerint nagyon buta megközelítés, hogy ha valaki samplerokat használ, az eleve nem lehet jó. A felhasznált eszköz alapján prejudikálni a produktumot – ez valami rettenetesen ostoba dolog.

Kecske: A sampler a világ legkreatívabb hangszere. Én azt szoktam mondani, hogy olyan ez, mintha az agyamon lenne két jackdugókimenet – ez a sampler. És keményen samplingelek mindent, ami jön: minidiszkkal és mikrofonnal járok mindenhova, és mindent samplingelek. Aztán ezek mind beépülnek a zenénkbe, és lehet, hogy te a büdös életben nem mondd meg, hogy az az ajtónak a csikorgása volt, ami abba a zenébe szervesen beleépült.

Shuriken:⁴ Ez a támadás a sampler ellen olyan, mint ami az ötvenes években zajlott az elektromos gitár ellen: „Micsoda dolog, hogy a zene keresztülmegy egy ilyen izén,

⁴ DJ Shuriken (Vályi Gábor): „24 éves vagyok. A Tilos Rádió legális működésének megkezdése után kezdtem el ott rádiós DJ-ként dolgozni. A CD-ről nem sokkal később átálltam bakelitire, és ekkor kezdtem el bulikban is játszani. Kábé két éve készíték saját zenét, eddig egy számom jelent meg a *Budapest 2000* című válogatásban. Zeneileg a kilencvenes évek elejének independent rockzenéjétől indultam, aztán a hip-hopon, a trip-hopon és a drum and bassen keresztül jutottam el azokig a zenékig, amiket ma játszok: a hatvanas, hetvenes évek easy listening, funk- és jazz-zenéit, és ezeknek modern utángondolásait, hívják őket downtempónak, nu jazznek, vagy aminek akarják. Emellett a *Wanted* magazin állandó zenei újságírója vagyok, de jelentek meg cikkeim közéleti és kulturális/kritikai témákban a *Népszabadságban*, az *Élet és Irodalom*-ban, a *Max*-ban, a *Találkozások* magazinban és a *Magyar Narancs*-ban. Egy időben a *FREEE Magazin* zenei újságírójaként is működtem, ahol a hip-hop-rovatot szerkesztettem. Idén végzek a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok szakán, jövőre az ELTE BTK Kommunikáció szakán.”

és bömböl a fiatalok fülébe!” A dolog megítélése attól függ, hogy ki hogyan és mit játszik egy hangszeren. A sampler és a szintetizátor teljesen lelketlen gépek is tudnak lenni, hogyha valaki három buta hangot nyomogat rajtuk. Ugyanakkor mindenhez hozzá lehet nyúlni kreatívan, ahogy egy egyszerű széklábbal is lehet élő ritmust verni. Vannak persze olyanok, akik samplerrel lesznek egy régi slágert, megcsinálják a rapfeldolgozását azzal a céllal, hogy kaszáljanak egy csomó pénzt. Ettől teljesen eltérő indíttatás az, amikor találsz egy régi jazzlemez, és rádöbben, hogy ezek a csávók ’73-ban valamit nagyon tudtak. Felhasználsz belőle egy apró részletet, és ezzel egyrészt utalsz arra a régi számra, mert az összes fej, aki rajta van a jazzen, tudni fogja, hogy honnan van, ez a dolognak az összekacsintásrésze; másrészt úgy érzed, hogy megmentetted egy olyan zenei gondolatot, ami egyébként a lemezboltok pincéjében dohosodna.

Palotai: És ez az embereket irritálja, meg lopásnak tekintik. Pedig ez inkább találás.

Shuriken: Olvastam egy Coldcut-interjút, ahol azzal kezd a riporter, hogy most kinn ülnek abban a parkban, ahol Gaudí cserepekkel mozaikszerűen borított padjai állnak, és felteszi a kérdést: vajon Gaudí művészete a széttört csempék ellopása-e?

Boolek: Ezért a századra jellemző gondolkodásmód a hibás: megpróbálják a világot kétpólusúnak elképzelni. Valamit vagy én találok ki, vagy ellopom. Pedig e kettő között annyi átmenet van, olyan elképesztően tarka világ. Persze, le tudok venni valamit úgy a samplerrel, hogy az első másodperctől az utolsóig csak klónoztam, készítettem belőle egy kópiát – ez valóban lopás. De lehet abból a dobszólóból egy három másodperces részt kivenni, beolopolni, feltranszponálni és felhasználni jungle groove-ként úgy, hogy még az eredeti tulajdonos sem mondja meg, hogy honnan van. Fogalma sem lesz senkinek róla.

Amikor hasonló viták vannak, én mindig azt kérem, hogy valaki definiálja nekem egzaktul a zenei téren elkövetett lopás fogalmát. Hány másodperc felhasználása lopás, mennyi változtatást kell nekem végrehajtani rajta, hogy kijelenthessem: innentől kezdve már az én szellemiségemet tükrözi a produkció, itt már én voltam kreatív.

Kecske: Ide tartozik két közismert zenei példa. Az egyik a Freestylers, amit halálra mocskoltak azért, hogy mit lopott össze mindenhol, pedig az egy teljesen újraértelmezett, újradolgozott anyag, utalás és tisztelet azoknak a zenekaroknak és embereknek, akiken ők, gondolom, felnőttek, és akiket szeretnek. Csak egy teljesen más közegbe helyezték őket. Ugyanez a Massive Attacknek a Man Next Door-ja, amibe egy Cure-samplinget tettek bele, egy teljesen más közegbe helyezve. Tehát nem arról van szó, hogy a Cure-gitáros motívumát ellopták, és építettek rá egy számot, hanem beleépítették a saját számukba. Ez valószínűleg arról szól, tisztelettel, hogy ők Cure-t hallgattak a nyolcvanas években.

Palotai: Ráadásul attól is lesz globális, hogy olyan dolgokat használnak, amiket sok ember ismer. Vagy éppen az is lehet, hogy egyesek samplingek formájában hallanak olyan zenét, amit soha nem hallottak, vagy soha nem is hallgatnának meg.

Kecske: Az Africa Bambaatát senki nem köpkötte azért, mert Kraftwerket samplingelt. Itt Magyarországon a hatvanhárom éves rockzenész meg köpködi a fiatalokat azért, mert az ő fejében ez úgy él, hogy megnyomok két gombot, és már szól is a technó.

Boolek: Jó, hogy ezt mondtad. Egyszer interjúra hívtak az A3 tévébe valamelyik akkor megjelent lemezünkkel kapcsolatban. Ott voltam két stúdiómágyussal, és a Manhattan

zenekar egyik tagja volt a riporter. Mesélte, ő is pont így képzelte el, hogy bemegy a stúdióba, megnyom három gombot, és jön a technó. Bement a stúdióba, és megpróbálta megnyomni azt a három gombot, fél óra alatt rájött, hogy ez valami teljesen másról szól, hogy nagyon-nagyon messze van az igazságtól. Maximálisan korrekt volt, el merete vállalni a tévedését.

Shuriken: A samplerok tették lehetővé napjaink remixkultúráját. A remixelés gyökere a korábbi, hagyományos zenékben, például a jazzben is megfigyelhető: valaki írt egy számot, és ha utána másnak tetszett az a szám, akkor felvette a repertoárjába. A feldolgozás improvizatív utángondolása egy adott zenei gondolatnak. Ma ugyanez történik a remixben: van valakinek egy száma, és egy másik ember, aki egy teljesen más zenei és társadalmi környezetből, életvilágból érkezik, a saját elképzelése szerint adja vissza az eredeti zenei gondolatot. Lehet, hogy csak három hangot használ fel belőle, azzal csinálja meg a saját verzióját. Én például most csináltam egy Kispál-remixet, ahol adva volt egy alapjában véve zseniális szám, nekem nagyon bejött, és gondoltam, hogy lesz belőle egy könnyű remix. Ahogy elkezdtem dolgozni belőle, folyamatosan dobáltam ki, hogy hát ez a gitár, ez egy olyan rockos harmónia, ami nem megy hozzá... Az a fajta zenei gondolat, amire elkezdtem egyik irányból felfűzni a számot, teljesen kizárt mindent – a végén a Lovasi hangja maradt csak benne. Azért marad szerintem mégis egy remix, nem pedig egy Lovasi-sampling, mert a Kispál története nagyon erősen épül a Lovasi személyisége köré, és a zenéje nagyon szövegcentrikus. Én is inkább a szöveg hangulatára építettem zeneileg. És szerintem ez a szép benne.

Kecske: A remixkultúra kapcsán el kell különíteni a nyolcvanas és kilencvenes évek remixszokásait. A nyolcvanas években az extended version típusú remix működött, amikor ugyanaz a szám ment le, két perccel meghosszabbítva szép nagy dobkiállításokkal. A kilencvenes évek remixe, az igazi remix pedig az újraértelmezés, ahogy ez itt elhangzott.

Shuriken: Nekem van egy olyan Jazz+Az-remixem, ami nem került rá az albumra, mert nyilván ők úgy gondolták, hogy ha egy számból használok három, teljesen szétefektetett szintilooport, meg egy női nevetést, ami valahol két perc harminc és két perc harminckettő között van, akkor az már nem remix. A zenész úgy csinálja, ahogy érzi. És csak ez számít. Aztán hogy a többiek mit szűrnék le... ez nagyon individuális dolog. De szerintem, aki egy kicsit is foglalkozik zenével, az meghallja, hogy mi remix. A hangmintavételhez visszatérve: én nagyon szívesen nem lopnék. Ha élő zenészek játszanak a számomban, akkor igyekszem őket a honoráriumból kifizetni. És ugyanígy kifizetném azt a dobost, aki feljátszotta azt, amit samplingeltem, csakhogy a zeneipar egy nehezen átjárható és bürokratikus gépezet, ami ráadásul folyamatosan lenyúlja a zenészeket. És nem vagyok meggyőződve arról, hogy a dobosom valóban megkapná a pénzt. De komolyan ez történik: írok egy faxot, hogy van egy számom, amiben felhasználok egy részt X-nek ebből a lemezéből, ez a katalógusszáma, önöknél van a jog, csinálnak már valamit. Erre a kiadó visszaír valami olyat, hogy most jelenleg nem érnek rá. Ez a hercehurca iszonyúan meglágyítja a zene megjelentetését, mert akár egy évbe is beletelhet, mire egy lemezen az összes mintát tisztázzák. A Freestylersnek pont ez volt a története: amíg nem voltak ismertek, addig senki sem figyelte, hogy mit használnak. Pont azért, mert nem volt perelhető – be lehetett volna őket nagy költséggel perelni, de többre került volna a per, mint amennyit nyertek volna rajta. Mikor viszont elértek egy magas példányszámot, akkor folyamatosan bajba kerültek, és azóta mindent letisz-

táznak. Csináltam egy interjút a csávóval, és azt mondta, hogy ő ebben az egészben azt érzi a legkínosabbnak, hogy iszonyúan lelassult az, amíg a zene ki tud jönni, mert egy évbe beletelik, mire az összes mintát tisztázzák.

Boolek: Ez azért jelentős mértékben függ a kiadói háttértől. Szerintem a nagy kiadók között ez ma már egy kicsit gyorsabban megy. Én legalábbis úgy látom a saját produkcióim jogosításai kapcsán. Előfordult, hogy számot jogosítottunk egy DJ-mixlemezzel, és hat órán belül választ kaptunk. Ez csak azon múlik, hogy a hátad mögött álló kiadónál van-e olyan ember, aki tudja, hogyan kell ezt elintézni. Mert – ismét utalva a sokéves lemaradásra – itt Magyarországon sokszor még a lemezcégek alkalmazottainak sincs pontos képük az új dolgokról. Néha azt sem értik, mit akarsz: feldolgozod az ő számát, vagy hogy van ez? Kiadói igazgatókkal beszéltem, akik másfél évvel ezelőtt még nem voltak tisztában a remix fogalmával. Mára talán más a helyzet. Tudok mutatni olyan magyar remixeket vagy átdolgozásokat, amikhez a szerzők simán megkapták a jogokat. Volt ez az *OJ Sámson*-féle *Lion Sleeps Tonight*, a *Pierrot*-ék csinálták, simán megkapták a jogot – ennyit és ennyit kell fizetni, jó napot kívánok.

DJ-definíció

Shuriken: Kétféle hagyományból jön a DJ. Az egyik a szelektoroktól, az ötvenes évek végének jamaicai ős-DJ-itől. A szelektorok azt tekintették feladatuknak, hogy a lehető legjobb, legritkább zenét a saját válogatási elvüknek, ízlésüknek megfelelően beszerezzék, és hogy ezekre a saját közönségük őrzöngjön a legjobban. A másik a New York-i hip-hop-DJ-k hagyománya, ami arról szól, hogy milyen módon játszod le a lemezeit. Van, aki iszonyú virtuóz módon adja elő magát, például Carl Craig: három lemezzátszóról kever, és az egyikről jön a magas, a másiktól a mély, a harmadiktól a közép, és folyamatosan vesz le egy lemezt és tesz föl egy másikat, tizenöt másodpercenként. És ha valaki tizenöt másodperc közepet játszik valamiből, akkor az már nem számokat játszik, hanem annak a mixe már egy új zenei alkotásként értelmezhető – gyakorlatilag a hangszerévé válik a lemezzátszó és a keverő. Ezen belül vannak a technomixerek, vannak scratchőrültek, akik hármas-négyes csoportokban vagy szólóban olyan hangokat csikarnak ki a lemezzátszóból, hogy az embertelen – hihetetlen ügyesség és gyakorlás kell hozzá.

És persze a mai napig vannak olyan DJ-k, szelektorok is, akik fölrafnak nagyon-nagyon jó számokat, amiket nagyon sok ember nagy szeretettel hallgat – de nem nagyon törődnek a mixeléssel. Az egyik szám végén áthúzzák a másikba a hangot, mert úgy gondolják, hogy az a szám egy olyan egység, amit ők nem szívesen bontanának meg.

Palotai: Igen, mert az egyiknél az a fontos, hogy hogyan játssza, a másikinál meg hogy mit játszik.

Boolek: A harmadiknak esetleg mindkettő.

Kecske: Az korántsem biztos, hogy egy bulinak az iszonyatos mixelésetől kell jónak lenni.

Boolek: Ha fontossági sorrendet kell felállítani, akkor nálam így néz ki: a legelső, hogy mit játszik. A második, hogy milyen sorrendben, tehát mit mond el a folyamattal, és a harmadik, hogy technikailag ezt milyen szinten tudja megvalósítani. Nekem sokkal fontosabb, hogy jó zenét halljak. Ismerek olyan DJ-t, aki hihetetlenül pontosan mi-

vel, kettőt állít a lemezen, és tizenöt másodpercen belül tökéletesen passzol a tempó, utána három percig hibátlanul fut együtt a két lemez – ugyanakkor meg botrányosan rossz számokat játszik, félóra múlva kimenekülsz a teremből.

Kecske: Fontos az, hogy mindig legyen koncepció. Találja ki, hogy hogyan van, hogyan épül föl.

Palotai: Az nagyon fontos, hogy éppen akkor mi fog működni. Erre kell ráérezni. De nem lehet rámondani, hogy csak ez működik, vagy csak az működik: mert van úgy, hogy valaki elmegy hatvan lemezzel, tehát nincs nagy választási lehetősége, hogy mit fog játszani aznap este – de azt úgy játssza le neked... Lehet, hogy soha nem hallottad még azokat a zenéket, vagy hallottad, de menekültél tőle – viszont ott, s akkor az az ember úgy játssza le, hogy megőrülsz tőle.

Boolek: Hála Istennek nincsenek szabályok, ez a szép benne. Bármilyen működhöz.

Shuriken: Nem véletlenül van ennyi DJ-személyiség. Mert ha mindegy lenne, hogy ki játssza a lemezeket, vagy hogy mit játszik, akkor nem lennének nevek. Akkor az, hogy Palotai, nem azokat a típusú embereket vonzaná, az, hogy Boolek, nem azokat az arcokat vonzaná, akiket vonz így, hogy mindenkinek van egy arculata.

Boolek: Ebből következik, hogy ezek a nevek – csakúgy, mint a Tilos Rádióé vagy egy újságé – előbb-utóbb branddé válnak. A befogadók részéről túl sok időt venne igénybe, hogy minden egyes zenekart, kiadót és lemezt ismerjenek. Elemi kényszer tehát a mai elektronikus zenét egyes lemezlovasokhoz kötni – ráadásul ők meg is személyesítik a produkciót. Másrészt, ahogy mondtad, minden DJ-nek van saját stílusa, és utána mennek azok az emberek, akik elfogadják azt a bizonyos stílust – megveszik a lemezeit, elmennek a bulijaira.

Palotai: Van tehát a DJ és van a zeneszerző, aki a stúdióban csinálja a zenét. Ez a két dolog gyakran lefedi egymást, tehát aki a stúdióban csinálja a zenét, az jól le is tudja játszani. Van azonban, amikor ez nem működik: van, aki csak stúdióban tud zenét készíteni, de nem tudja lejátszani, és van, aki nagyon jól játssza a zenéket, de a stúdióban ott kell legyen mögötte valaki, aki majd a nevét adja a zenéhez. De a legjobb, ha valaki pontosan tudja, hogy ezek a hangok, ez a zene hogyan készül, és akkor azt úgy játssza le, ahogy azt le kell játszani, és úgy használja a keverőt, mint egy hangszert. Mert az egy hangszer, ha jól használják. Szóval ez a csúcs. Csinálhatsz egy lemezt a stúdióban, de igazából csak a bulin derül ki, hogy hogyan működik. Azon alapszik az egész dubplate-kultúra, hogy csinálnak egy zenét, azt rögtön tesztelik a közönségnél, visszamennek a stúdióba, változtatnak rajta, még egyszer nyomnak belőle, megint megpróbálják, megint változtatnak egy kicsit, és mire megjelenik, lehet, hogy nem is azt hallod, amit először.

Shuriken: A beszélgetés elejére visszaülve: ha a technokultúra fő ismérveit keressük, én azt mondanám, hogy nagyon erősen demokratizál, vagyis megnöveli mind a hallgatóság, mind pedig a zenészek lehetőségeit. A közönségnek lehetősége van arra, hogy lemeget egy bulira, és nem ugyanazt az öt embert látja egy klubban hetente, akik ismernek egy harmincszamos repertoárt és a hozzá tartozó hangzásvilágot. A DJ a rengeteg megjelent lemezből kiválaszt valamennyit, s mivel ő sokkal többet meghallgat, mint bárki más, sokkal jobban érti is, hiszen ezzel foglalkozik. A közönség így több örömhöz jut, többféle zenéhez, sokkal többszínű zenei élményhez.

Palotai: Az idő is tényező: egy zenekar maximum másfél-két órát játszik, egy DJ játszhat hat-nyolc órát is.

Shuriken: Egy budapesti kis helyen a DJ-k révén zseniális művészek outputjának orgiája mehet egész este, és a hely ezért fizet a DJ-nek egy adott összeget, de nem kell kifizetnie az együtteseket. Így lehetővé válik, hogy a jó zene sokkal-sokkal több emberhez eljusson. A másik oldala ennek a demokratizálódási folyamatnak az, hogy bárki részét vehet benne. Nem azt mondom, hogy mindenkinek van pénze egy PC-re, de ahhoz képest, hogy összehoz egy együttest, lejárj próbatermekbe, ezt kicsiben össze tudod rakni. És ha az elég jó zeneileg, akkor tudsz találni kiadót is, aki mögéd áll.

Boolek: Fendergitárra sincs mindenkinek pénze, tehát ugyanott vagyunk. De az biztos, hogy a technó az elitizmust oldja egy picit.

Shuriken: Meg mondjuk nincs mindenkinek öt éve arra, hogy megtanuljon gitározni, nincs további öt éve, hogy megtanuljon dobolni, vagy hogy összehangolja magát más emberekkel. Így bárki egyszemélyes együttesként tud dolgozni, mert ma már megvannak azok a gépek meg szoftverek, amik lehetővé teszik a saját belső, kreatív zenei potenciál sokkal magasabb szintű kihasználását.

Fiatal DJ-k

Boolek: Magyarországon két, a mai napig létező vonal alakult ki, akik eleinte nem is tudtak egymásról. Az egyik vonal, ami a Tilos Rádióhoz kapcsolódik, az underground, része a műfajnak; az overground pedig azok a DJ-k, akik már eleve diszkóklubban, klubokban játszottak.

Palotai: Csak mondjuk, ha megkérdezel a Budaitól a Schulzig bárkit, hogy három éve mit játszottak, meg fogsz lepődni a válaszukon. Ők már az elejétől a diszkóklubban játszottak, csak nem ilyen zenéket. Közülük csak egy-kettő maradt meg a hagyományos műfajban, Arató például ma is működik. A másik része pedig azok, akik nem a diszkózene, hanem az összes többi: a jazz, a rockzene felől jöttek. És igazából az első underground bulik nem is kifejezetten klubokban voltak, hanem egy-egy speciális helyszínen. Ennek a részének nincs klubja, nincs olyan hely, ami folyamatosan működik. Néha van valami, mint a Tilos Rádió, vagy például a Supersonic Technikum (ami szintén átalakult). De igazából nincs. Hanem vannak speciális bulik, speciális helyszíneken, egy-egy időpontban. Az is nagyon fontos szerintem, hogy sokféle DJ van. A parti-DJ-ken kívül vannak kifejezetten rádió-DJ-k. Tehát nemcsak annak van sok oldala, hogy milyen zenét játszanak, hanem annak is, hogy hogyan játsszák le a zenéket.

Boolek: Tény, hogy sokkal nehezebb ma befutott DJ-vé válni, mint mondjuk öt-hat évvel ezelőtt – telítődött a piac. A klubok tulajdonosainak nem érdekük olyan lemezlovast meghívni, akinek nincs neve és nincs tömegbázisa. Másik részről pedig azt kell mondanom, hogy a ma elismert lemezlovásoknak sem volt előre kikövezett útjuk. Ők igen keményen dolgoztak, maguknak törték fel az utat. Ezzel szemben a mai fiatal generáció nagy része úgy gondolja: jó, ezek megteremtették a lehetőséget, kialakították a közönséget, de most álljanak félre, és adják át nekünk. Kérdezem én: milyen alapon? Vonatkoztassunk el, nagyon messze a DJ-ktől: tegyük fel, van egy mobiltelefonod, ami jól üzemel, meg vagy elégedve a szolgáltatásokkal. Nem veszel csak azért másikat, hogy legyen. Majd akkor veszel újat, ha az több szolgáltatást nyújt, jobban megkönnyíti az életedet. Tehát a fiataloknak a jelenleg vezető pozíciókban lévő DJ-knél valamivel többet, vagy alapvetően mást kell nyújtaniuk, amire igénye van a közönségnek. Ha csak

ugyanannyit tudnak nyújtani, akkor semmi esélyük sincs a vezető pozícióra. Mint ahogy tíz éve is voltak a zenekarok, amik meghatározták az akkori zenei életet, és nyilvánvalóan senki nem mondta, hogy na, gyertek, DJ-k, átadjuk a stafétabotot, most már legyetek ti itt helyettünk. Ez nem így működik, kőkemény konkurenciaharc folyik.

Palotai: Angliában, ahol országszerte sok ún. szuperklub van, az elmúlt félévben nyílt körülbelül hat-nyolc további. Azokról a helyekről, amelyek idáig működtek, és ahol a leghúzósebb nevek játszottak, az új szuperklubok hívnák el ezeket a DJ-eket, és persze velük az öt-tízezres közönséget. A régi klubok pedig kemény háborúba kezdtek, hogy ne menjenek el, mert akkor ők tönkre fognak menni. Tehát ha nincs egyensúlyban ez a dolog, akkor bukni fog, klubszinten ugyanúgy, mint DJ-szinten. Az egészséges szelekció magától is működik. Most jöttem haza Párizsból, és ott a hajón, amin játszottunk, olyan zenekarok voltak, amikről azt sem tudtam, hogy hívják őket, meg se tudtam jegyezni. De azok olyan programot nyomtak! Ott nem arról szól a dolog, hogy megpróbáljuk, aztán vagy sikerül, vagy nem – nem ez a kérdés.

Shuriken: Az is számít, hogy rengeteg műfaj van, nemcsak a szigorú értelemben vett technó vagy a három-négy törzsrány, hanem rengeteg mutáció. Ezek közül minden DJ meg tudja találni a saját hangját, azt, ami a legközelebb áll hozzá. Egy idő után észreveszi, hogy mi a saját arca, hogy merre megy, és azt mondja: „de hát ezt szétjátssza a Titusz, ezt meg nagyon sokat játssza a Palotai Zsolt, én ezeket nem veszem meg, mert mindenki tudja, hogy ezek a számok az ő nevükhöz fűződnek – megpróbálom megtalálni a saját számaimat”. Mi például ráizzentünk egy jazzesebb vonalra, és ahogy még egypár arc ugyanúgy megtalálta ezt, most nyílt egy új lemezbolt, ahol nagyjából ez a profil, és mindnyájan boldogok vagyunk, és lassan meglesz a közönségünk is. Azt hiszem, hogy mindenki tud magának közönséget találni, hiszen rengetegféle zene van – és ahogy a zenészek sokfajta indíttatásból zenélnék, a közönségnek sem három DJ-re van csak igénye. Van olyan kisebb rétegklubközönség, amelyek csak reggae-re izgul, vagy csak latin dubra, vagy bármilyen mutációjára ennek a tengernyi műfajnak.

Palotai: És ezért nagy a DJ felelőssége, hogy milyen zenét játszik. Lengyelországban jungle-ból például csak a jump up megy, semmi durvábbat nem lehet eladni sem, ugyanis nincs olyan DJ, aki ilyen zenét játszana.

Kecske: Magyarországon ma azoknak, akik a mainstreamben vannak, tehát a nagy klubokban játszanak, mint a Budai, a Schulz, a Tommyboy vagy Sterbinszky, megvan az az előnyük, hogy olyan zenét keverhetnek, amit a nyugati adók is sugároznak. Tehát viszonylag kommerszebb zenéket. Valamilyen szinten kapnak kintről egy olyan löketet, amit az underground nem kapott meg. Azokat a zenéket, amiket a Zsolt játszik, nem játssza semmiféle médium. A FREEE Magazin, az egyetlen ilyen jellegű magyar lap is csak tíz százalékban foglalkozik ezzel a típusú zenével. Ugyanígy nem hallasz hip-hopot, mert az, ami a rádióban szól, az valami... germán négerök óbégatása körülbelül. És ezért Magyarországon az egyetlen út az undergroundba az marad, ha kőkeményen elkezdesz saját zenéket csinálni.

Palotai: És megtalálni a saját hangodat. Az igazi nagy zeneszerzőt a zenéjéről meg lehet ismerni.

Kecske: Erre ott van a Norman Cook példája, aki ma fonttízezekért DJ-skedik. De ha nem csinál egy Fatboy Slimet, és nem csinál zenéket, akkor a Norman Cook név soha semmit nem mondott volna.

Palotai: De ma mást is csinál, mint mondjuk csak egy évvel ezelőtt.

Boolek: Nézzük meg, honnan jött! Mi volt tíz évvel ezelőtt, mennyi mindent kellett még a Fatboy Slimig is csinálnia. Én úgy látom, hogy a gyerekek úgy gondolják: semmi gond, be kell menni a boltba, kell venni két lemezjátszót, keverőt, otthon megtanuljuk, hogy a szinkronütemet hogy lehet beállítani, veszünk ötven lemezt, és innentől kezdve jöhet a fellépés. Ez egyáltalán nem így működik. Ez körülbelül olyan súlyos félreértés, mintha a rockzene esetében valaki fél év gyakorlás után követelné a közönséget.

Angliában ott a Ministry of Sound, aminek a nevéből itthon mindenki rögtön elájul, mert borzasztóan jól promotálták, pedig gyakorlatilag egy turistadiszkó. Ott egy szombati napon van ezerhatszáz-ezerhatszáz ember. A tízmillió Londonban! Egy Tilos Rádió-bulin simán összejön kétszer ennyi ember a kétmillió Budapestén. Tehát vannak eredmények.

Shuriken: A top-DJ-ség és a saját hang megtalálásáról talán elmond valamit azoknak a német nu-jazzereknek a példája, akiket én is játszom, a Jazzanova vagy Rainer Trüby. Ezek nem úgy lettek sztárok, hogy leültek a stúdióban, hogy na, csináljunk sikeres jazz-house-t, hanem nyolc-tíz-tizenöt éve működtetik Németország különböző részein a saját jazzklubjaikat. Volt négy ilyen klub, mindenki játszott mindenkinél, és lassan megismerték egymást. Ők úgy törtek át, hogy elkezdtek zenét csinálni, ráadásul olyat, ami éppen akkor sokan ráharaptak valamiért, és onnantól számítanak ők viszonylag híres neveknek, onnantól tudnak külföldre menni, onnantól népszerűek egész Németországban. Ez előtt tehát van egy tizenöt éves munka, egy saját kreatív zenei teljesítmény, és plusz még a szerencse. Tizenöt év kellett ahhoz, hogy beérjen ez a zene annyira, hogy populárisra tudjon válni, hogy etalonná váljon. Tehát nem úgy indultak, hogy top-DJ-k akarnak lenni, hanem a zene szeretete volt az elsődleges, a népszerűség tulajdonképpen ennek és a körülmények szerencsés összjátékának a következménye.

Boolek: Még a legkommerszebb top-DJ-k sem úgy indultak, hogy na, én top-DJ leszek. Meg lehet nézni a pályafutásukat: hosszú-hosszú évekig pár száz forintért játszottak kis klubokban, az akkori populáris zenét. Nem lehetett előre tervezni, hogy majd jön öt év múlva az a technó, és én úgy halálra keresem magam...

Kecske: Szerintem az a baj, hogy aránytalanul nagy a különbség az első és a második vonal között, mint Magyarországon egyébként mindenben. Ha nem az első vonalban vagy, akkor nem tudsz annyit keresni vele, hogy megélj.

Palotai: Na jó, de ez azért van, mert kicsi az ország. Franciaországban és Németországban azért tudnak megmaradni – valószínűleg arányaiban sokkal gyengébb minőségben, mint itthon. De amíg itthon egy Kispál és a Borz jó esetben elad tizenöt-húszezer példányt... Az egyik legnépszerűbb magyar zenekar. Franciaországban egy ilyen kategóriájú zenekar kétszáz ezer példányt jelent. És annyira széles a piac, hogy aki ennek a piramisnak az alján van, az is éppen annyira meg tud élni, fenn tudja magát tartani. És nem csak a zene terén – ugyanez igaz az újságokra, lemezboltokra, bármire.

Budapest-vidék

Boolek: Az országos szinten elismert, rendszeresen fellépő – csúnya szóval haknizó – DJ-k kilencven százaléka tényleg budapesti. Így alakult ki. Vannak egyébként minden régióban meghatározó nevek. Például Kelet-Magyarországon a technóban a Zsíros abszolút meghatározó név, komoly közönségbázissal rendelkezik, mennek utána az emberek.

Palotai: Ráadásul az is nagyon fontos, hogy ezek az ún. top-DJ-k is csak akkor tudnak egy helyre elmenni és jó bulit csinálni, ha ott, a helyszínen van legalább egy ember, aki hasonló zenét játszik. Ha nincs, akkor felejtse el – akkor hiába megy oda top-DJ: ott van háromszáz ember, vagy ott van hatszáz ember egy óráig, aztán elmenekülnek. Viszont ahol van, ott működik is.

Boolek: Igen, mert már „megnevelte” a közönséget, kialakította a kört, ami azután be tudja fogadni, amit a top-DJ lejátszik. Van irányultsága, van fogalma a publikumnak arról, hogy mi is történik. Évekkel ezelőtt jelen voltam egy vidéki városban a legelső house-parti egyikén – jött a szerencsétlen DJ Pestről, és egész egyszerűen megállt az élet a diszkóban. Megálltak az emberek, és várták, hogy mi fog történni. Először nem is értettem, hogy mi a baj – most mire várnak? Hogy a DJ kézen fog állni a lemezjátszókon, vagy valami fergeteges látnivaló lesz? A negyedik-ötödik szám után jöttek rá, hogy itt ugyanúgy bulizni, táncolni kell tovább, nem lesz itt semmilyen extrashow meg látványelem. Figyelni kell, jönnek az új hangok, az új zenék. Hál’ istennek, utána beindult a dolog.

Palotai: Ha úgy megyünk el vidékre, hogy nincs valaki, aki ott olyasmi zenét játszik, mint mi, akkor halál. Akkor jönnek, hogy rakjak már föl Sterbinszkyt.

Boolek: Jó esetben viszont előfordul az is, hogy a közönség elé megy a dolognak. Voltam Nyíregyházán olyan buliban, ahol nem igazán volt azelőtt jungle-parti. Hiába van ott a helyi srác, aki nyomná a zenét – nincs hol lejátszania. Viszont azok a gyerekek rendszeresen feljártak Pestre bulira, tudták, mit várjanak, tudták hova tenni a dolgot. Ebből a szempontból jó, hogy pici az ország.

Kecske: Pécsi DJ-ként én vastagon érzem a bőrömmön a kulturális vízfejűséget. Pécsen is megvan egy olyan közeg, öt-hat ember, ahol nem arról van szó, hogy tegnapelőtt vettem két CD-játszót, meg tegnap egy keverőt, meg most írtam öt lemezt – mi is hosszú évek óta építgetünk, csináljuk a bulikat. De ahogy mi lehívunk Pestről DJ-ket – a Gábor például épp ma fog Pécsen játszani –, úgy valószínűleg nem fognak minket visszahívni.

Shuriken: Főleg azért, mert nem vagyunk olyan pozícióban.

Kecske: A másik az, hogy egy ismerősöm, akinek semmi köze a zenéhez, teljesen rámozdult mégis arra, hogy Tilos-buli lesz a Rákban...

Shuriken: De ez a felfokozott várakozás miatt van. Debrecenben játszottam olyan bulin, amin a közönség annyira nyitott volt mindenre, hogy ilyen még Budapestén is ritkán fordul elő. Pont azért, mert messziről jöttünk, vártak, és volt olyan helyi DJ, aki játszott olyan zenét, mint mi, vagy játszott underground tánczenét, tehát tudták, mire számíthatnak. Mi pedig elkezdtünk játszani, és egyszer csak azt láttuk, hogy minden mehet.

A Budapest-vidék kapcsolat két szempontból is nagyon hasonlít a külföld-Budapest kapcsolatra. Egyrészt ha Budapestre külföldi fellépő jön, a felfokozott várakozások miatt őt is sokkal jobban fogadja a közönség, mint egy hasonló zenét játszó helyi arcot. Múltkor például Budapestén játszott David Holmes, és szinte csak régi rock-, punk-, funk- és őstechnolemezeket játszott. Ha én rakom fel ugyanott, ugyanazokat a lemezeket, ugyanolyan sorrendben, akkor a közönség megy haza a harmadik szám után. Ő pedig fölrakta, és – bár nagyon megosztotta a közönséget, de – ott maradtak. Egyesek szerint nagyon rossz volt, mások viszont azt mondták, hogy ez életük legjobb bulija volt.

A másik hasonlóság az, hogy bár folyamatosan hívunk ide külföldi DJ-ket, ők nem hívnak minket külföldre játszani. Mi azért nem hívunk vidéki DJ-ket, mert örülünk, hogy tudunk egyáltalán játszani Budapesten, főleg a hozzánk hasonló kisebb DJ-k.

Boolek: Egyes vidéki régiókban az a szomorú helyzet, hogy olyan DJ a meghatározó (játszik öt-hat környékbéli klubban), aki a világ legrosszabb zenéit nyomja, abszolút igénytelen módon.

Kecske: De ezzel nem foglalkoznak az emberek, mert fogalmuk sincsen az egészről.

Shuriken: Szerintem azért van fejlődés. Amikor először voltam Pécsen, és elkezdtem játszani a zenéimet, odajön egy arc hozzám a legnagyobb döbbenettel, és kérdi, hogy van-e nálam Kispál és a Borz. Nézek rá, mondom, hogy az sajnos nincs, mire ő erre: akkor ebben a városban nem lehetsz jó ember. A közönség nagy része leült és hazament, volt egy-két arc, aki nagyon belepörgött, meg voltak négyen-öten, akik odajöttek hozzám, hogy figyelj, figyelj, Ed Rush nincs nálad? Elkezdtek neveket mondani, és egy részüktől volt nálunk zene. Ők pedig a világ legboldogabb emberei voltak, hogy végre egyszer azok a zenék szóltak, amit rajtuk kívül senki sem ismert a városban. És mikor következő alkalommal voltam, már sokkal többen voltak, akik érezték, miről van szó. Vidékkel kapcsolatban még azt is csodálom, hogy a helyi DJ-k hogy jutnak hozzá a jó lemezekhez. Mert az egész techno- és DJ-kultúrának az a legsarkalatosabb pontja, hogy mi és hogyan jut el a sokféle zenéből ezeken a hihetetlenül kesze-kusza informális és formális csatornákon valahova. Mert jóllehet most már beszerezhető lemezek úgy is, hogy az ember az Interneten kattint egyet és megrendeli, de ez régebben nem volt, és ma sem ez a jellemző. Inkább az van, hogy ha kell valami, és itt nincs, akkor az ember kimegy Bécsbe, vagy esetleg kapcsolatba kerül kiadókkal – de ez semmiképpen sem egy simára járatott dolog. És én itt, Budapesten szenvedek attól, hogy ha egy országhatárral odébb megyek, akkor úgy lehasalok egy lemezboltban... és nem tudok egyszerűen annyi pénzt kivinni, hogy mindent megvegyek, amit szeretnék. Itthon meg fanyalagva, kényszerből veszek lemezeket, mert jó zene mégis, de nem az én vonalam, és elkezdek ilyeneket is játszani, mert egyszerűen kell az új zene. Vidéken meg azt halom, hogy mindenki jön fel Budapestre vásárolni.

Kecske: Mert Pécsen például nincs lemezbolt. Van olyan bolt, ami úgy néz ki, mint egy lemezbolt, de nem az.

Shuriken: Így nagyon nehéz, mert a közönséged nem tud utána bemenni és megvenni a CD-t, hanem csak az van, ami a bulin történik. Budapest ilyen szempontból jó helyzetben van. Bár ez megint relatív, mert a Nyugathoz képest sehol sem vagyunk. A Zsolt szokott erről beszélni, hogy pont ez a szűkösség az, ami ráviszi az embert, hogy nagyon odafigyeljen arra, mit csinál.

Palotai: Azért azt se lehet mondani, hogy itt nincs. Van. Másrészt azért is nehezebb, mert kicsi a piac. Egy másik probléma az, hogy itthon egy hatszáz emberes buli még bukta. Londonban pedig ha bemész egy kis klubba, akkor százhusz embernek ott játszik a vendég-DJ Párizsból – ennyi emberből külföldről hoznak DJ-ket. Vagy a Breakbeat Era Párizsban harmincfrankos belépő mellett négyszáz embernek játszik, és nincs bukta. És nem az van, hogy rögtön lerabolni mindenkit. Nem három font a sör, hanem csak kettő, mert akkor ott lesz mindennap négyszáz ember, és nem csak egy héten egy nap vannak ezren. És tényleg mindennap tele van, és mindennap olyan DJ-k játszanak, hogy mind a tíz ujjadat megnyalod. Szóval nem kétezer az ásványvíz.

DJ-vizsga

Boolek: Olyan ez, mint a harci kutyákról szóló törvény. Meghozták, meg lehet nyugtatni a közvéleményt, ami ki volt bukva, hogy pitbullok tépnek szét öreg néniket – de a mai napig egy, azaz egyetlenegy pitbullt nem irtottak ki, a törvény alapján senkit nem ítéltek el.

Kecske: Hallott már valaki arról, hogy az OSZK-sok (Országos Szórakoztatóipari Központ) ellenőriztek volna egy bulit?

Boolek: Nem. Ugyanis nincs pénzük rá, és szerintem igazándiból nem is ambicionálják. Bőven elég volt nekik, hogy meggyőzzék a lemezlovasok nagy részét: neked így most jobb, így szabályos, több munkád lesz, te így most legitimmé váltál – és bekaszálják tőlük a pénzt. Gyakorlatilag másról nem szól a dolog.

Palotai: Hát, ha van papírod róla, akkor te má' nagy ember vagy!

Boolek: És olyan emberek döntenek az engedélyről, hogy hihetetlen.

Shuriken: Elvitték szakvizsga felé, és aki top-DJ akar lenni, és nincs meg neki a kulturális háttere, és azt hiszi, hogy arról szól a dolog, hogy megnézi, hogy mi a toptíz, és azt játssza egy diszkóban, aztán megveszi az OSZK oktató videokazettáját, berakja, végignézi. Utána elmegy egy tanfolyamra, ami egy vizsgával végződik. Mint egy hangmérnöki vagy nyelvvizsga. Ez egy ilyen történet. Csak az volt benne a csúnya, hogy az elején elkezdtek mindenkit fenyegetni, hogy e nélkül nem is játszhatnál sehol. Hála istennek ezt nem tartatják be, nagy bajban is lennének, ha betartatnák.

Palotai: Mintha egy zenekar csak engedéllyel léphetne fel. Mint régen.

Boolek: Tudomásom szerint hivatalosan azt sem szüntették meg, csak ugyanúgy senki nem néz utána.

Shuriken: Képzeld, a Szigetre kimenne az OSZK-kommandó.

Boolek: Én személy szerint nagyon kiakadtam rajta, és felkerestem egy jogászt. Három olyan pontot mutatott a szóban forgó miniszteri rendeletben, ami alapvetően sérti az alkotmányt. Tehát ha valaki venné magának a fáradságot, akkor nyugodtan az Alkotmánybírósághoz fordulhatna, és idővel végig tudná vinni, hogy helyezték hatályon kívül ezt a rendeletet. De minek vele foglalkozni, ha ők sem tartatják be? Most gondolj bele, milyen következményei lennének? Megy a buli, ezer ember tombol, egyszer csak bejön a harcsabajszerű ellenőr, hogy te, Zsolti, mutasd már a papírodat! Szerinted mi történne vele? A vizsgáról még: benn volt nálunk a múlt héten a Kühl Tamás, akit vendégoktatónak hívtak meg az OSZK hivatalos tanfolyamára. El is ment tartani egy pár órát, és az OSZK emberei kontrollhangfal nélkül installálták a felszerelést – így kellett volna oktatnia a leendő DJ-ket. Azok az emberek szerveznek oktatótanfolyamot és vizsgáztatnak, akik nincsenek tisztában az alapvető feltétellel, hogy a kontrollhangfal nélkülözhetetlen – az ember esze megáll! Ráadásul a rendelet nem tesz különbséget hazai és külföldi lemezlovas között. Európában ilyenfajta szabályozás nem létezik, tehát a kinti DJ-k eleve nem is rendelkezhetnek engedéllyel. Ettől a ponttól két lehetőségük van: vagy szabályellenesen, engedély nélkül lépnek fel Magyarországon, vagy a fellépés előtt letesznek egy gyorsvizsgát az OSZK illetékesei előtt. Ez utóbbi igen komikus helyzetet eredményezne: képzelj el világranglista-vezető lemezlovasokat, amint ősz hajú hivatalnokok előtt adnak számot tudásukról. Nonszensz. Egy biztos, a szóban

forgó rendelet előkészítésében részt vevőknek halvány fogalmuk sem volt a jogerőre emelés gyakorlati következményeiről.

Kábítószer

Kecske: Erről beszélni sem érdemes, ez egy olyan fokú hülyeség.

Boolek: Megint a fehér és a fekete. Ez kényelmes, az emberek szeretnek sémákban gondolkodni. Nem szeretnek belelátni a dolgok mélységeibe, mert azzal fárasztó foglalkozni. Technó egyenlő drog. Punktum. Ezen az alapon azt mondhatnám, hogy a rockzene egyenlő az alkoholizmussal.

Shuriken: Vagy foci egyenlő a huliganizmussal, vagy a sport egyenlő a doppingolással. Vannak emberek, akik csinálják, de azok ettől függetlenül is csinálnák. Nincs konkrét összefüggés.

Kecske: Itt az a szerencsétlenség történt, hogy Magyarországon a drogok elterjedése egy időre esik ennek a zenének az elterjedésével. Jimmy Hendrix vagy Jim Morrison halálát sem csak a végelgyengülés okozta, és '69-ben Woodstockban se sörtől tágultak a pupillák. Vagy a Beatles a Lucy in the Sky with Diamonds című 1967-es számával, aminek a kezdőbetűi, nyíltan bevallva épp azt teszik ki, hogy LSD!? Ha így általánosítva gondolkodunk, akkor a Beatles is drogos zene volt? Akkor ma a Sláger Rádió a dealer, zárjuk be! Vagy mi volt a helyzet a Beatrice-koncerteken ragasztózó, csavartatózó csövesekkel?

Palotai: Azért én jóval messzebbre visszamennék: a sámánokkal mi a helyzet? A zene az mindig is kötődött a tudatmódosításhoz.

Boolek: A kronológiai együttállás még csak nem is arról szól, hogy a drogok, illetve az elektronikus tánczenék mikor jelentek meg ténylegesen, hanem arról, hogy a közvélemény mikor szerzett róluk tudomást. '88-tól '90-ig a Fekete Lyukban dolgoztam – garantáltan csomó narkós volt már akkor is – igaz más drogok voltak akkor divatban –, de még sehol nem volt semmiféle technó, trance, house. Minden kornak megvan a drogfogyasztási divatja. Akkor éppen füvet szívtak, ha nagy ritkán valaki be tudott csempészni külföldről, akkor néha már egy-egy LSD-bélyeg eldurant, de főleg különböző gyógyszereket kombináltak.

Palotai: De igazából itt is kulturális gondok vannak. Ahogy nincs alkoholfogyasztási kultúra, úgy nincs drogfogyasztási sem. Mértéktelenség folyik mindkét téren. Miből isznak itt a legtöbbet? A legdurvábból. Akkor miért csak füvet szívnának? Dehogyan, a legdurvábbat. És mindent, a lehető legtöbbet.

Shuriken: És hogy emiatt nem játszanak a rádiókban bizonyos zenéket? Akkor miért játszanak Beatlest? A Beatlesnek voltak bevállaltan LSD-s, trippes albumai. Vegyük a Magical Mystery Tourt. Huszonnégy oldalas képeskönyvvel adták ki az LP-t, a képeken pedig be vannak öltözve rozmártól kezdve az Aliz Csodaországbanig mindennek a srácok, és a borítóra azt írták, hogy: ugye, már te is eltévedtél a finom hangokban? Ha ez a fajta trip, kirándulás érdekel, akkor hallgasd meg ezt a lemezt! Most ezek után játszani a Strawberry Fields Forevert vagy bármelyik számot erről a lemezzel... Akkor most milyen zenét játszunk? Nem hiszem, hogy a technó drogosabb zene, mint a beat vagy a pszichedelikus rock.

Palotai: Abszolút aktuális, ugyanis valamelyik mai újságban az Anima Sound System kapcsán nagybetűkkel van kisedve, hogy Mariguana Cha-cha-cha, és hogy akkor most mi van?

Boolek: Ami pedig egy ötvenes évekbeli sláger. Abban a sokkal szigorúbb korban miért nem bántott senkit?

Shuriken: A legviccesebb az, hogy Ákos Stefi, aki ezt a számot annak idején felénekelte, él, és ő tanítja énekelni Zámbo Jimmytől kezdve a fél magyar popelitet. Énektanárként dolgozik.

Kecske: De ettől a kérdéstől nekem már herótom van.

Palotai: Azért azt sem kell elfelejteni, hogy a kilencvenes évek végére nemcsak az elektronikus zene vált dominánssá, hanem a kábítószeresek közül is a szintetikus szerek. Vannak kifejezetten partidrogok, amik szinte csak ott használhatók.

Boolek: De nem erre találták ki. A kettő rátalált egymásra. Az ecstasy például honnan jön? Ezerkilencszáztizenkettőben fejlesztette ki a Merck cég, háborús tudatdaráló bogyó volt. A hetvenes években a német háziasszonyok fedezték fel újra: fogyasztótablettaként használták, de csakhamar rájöttek, hogy a hangulatot is jól lehet vele javítani. Jó páran függők is lettek. A nyolcvanas évek elején, amikor az ecstasy még nem volt rajta a DEA hivatalos tiltólistáján, a Grace Jones New York-i klubjában a bárpulznál hitelkártyára vehették belőle.

Palotai: Woodstockot meg úgy is lehet tekinteni, mint egy tömeges vizsgálatot: hogyan viselkedik a tömeg a kábítószer hatása alatt?

Boolek: Mert nem a sörtől voltak kábák, az biztos.

Palotai: És az sem technó volt.

Nemzetköziség

Palotai: Külföldre nagyon nehéz kijutni. Az angliai barátaim arról panaszkodnak, hogy ők sem tudnak Londonban hol játszani. Ugyanis az van, hogy inkább meghívják egy olyan nevet, aki nagyon sok lemezt ad el, a stúdióban nagyon jó zenét csinál – de hogy azt hogyan játssza le, az már más kérdés. Tehát ott is nagyon sok gond van ebből: összemossódik, hogy valaki DJ, vagy producer, vagy csak zenét csinál. Így inkább elhívják egy olyan embert, aki nem kifejezetten DJ, de ismert név, behoz ötezer embert – és nem olyan DJ-t, aki pedig nagyon jó, de esetleg nem hoz, csak ezret.

Külföldről így szinte lehetetlen bekerülni. Esetleg úgy van rá esélyed, hogy nem mint DJ tűnsz fel, hanem zenéket csinálsz, és azok alapján kiválasztanak. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy ide, Magyarországra mikorra jut el az a lemez, amit Londonban már lehet, hogy egy éve játszanak. Az angol DJ-k ezért is olyan jók: Angliában ugyanis mesterségesen vissza van tartva a zene, hogy csak ők játszassák. A promóciós irodák külföldre nem küldenek promólemezeket; ez csak Angliában érdekük. Végül is logikus: elküldjék Magyarországra, ahol tízmillió ember van, és megveszi mondjuk huszonöt? Angliában meg lehet, hogy megveszik hétezeren. És egyéves zenéssel nem lehet berobbanni.

Kecske: Mondok erre egy érdekes példát. '98 őszén egy szórólap alapján bekeveredtünk egy barátommal a Sohóban egy három-négyszáz fős helyre. Aznap este nem volt

semmi érdekesebb program, kevesen voltak, átlagos hétfő este. Elkezdünk beszélgetni a DJ-vel, jött a klubtulajdonos, azzal is beszélgettünk: kiderült, hogy szerb barátója van, így mindjárt volt egy kis kontaktus, Kelet-Európa, ilyesmi. Fél óra múlva ott tartottunk, hogy ha vissza tudunk novemberben jönni, akkor játszhatnánk néhány este. És nem egy részeg, hülye ember volt, hanem egy teljesen szimpatikus srác, aki azonnal felírta nekünk az ottani telefonszámát meg a címét. Csak aztán úgy alakult a dolog, hogy nem tudtunk kimenni. És azért ez a Sohóban, Londonban volt, nem Birmingham 23. kerületében, egy pincében.

Palotai: Mi most voltunk Németországban, oda úgy hívtak bennünket. Az utazás előtt Palika (*DJ Cadik*) azt kérdezte: Zsolt, bazdmeg, most végig kell járnunk az összes falut és kisvárost Németországban, hogy egyszer egy nagyvárosban is játszhassunk? Szóval szerintem ezek véletlenek.

Kecske: De legalább van ilyen.

Boolek: Az egyébként tényleg nagyon fontos, hogy tudj olyan zenét készíteni (nem is egyet, jobb, ha kettőt, hármát, négyet), ami bekerülhet a kinti vérkeringésbe, és akkor a neved alapján is elkezdhetnek keresni, mint DJ-t. Tehát inkább ez a része működik a dolognak. A svéd lemezlovasok gyakorlatilag így jutottak be az angol és az egész európai piacra.

Palotai: Párizsban egy hajón volt egy buli, előbb koncertek, aztán meg játszott egy DJ, akit Londonból hívtak. Most mondhatnám azt, hogy Kovács Istvánnak hívták, tizennyolc éves csávó, teljesen név nélkül. Megérkezett a vonattal, hozta a kis lemezes táskáját, és olyan zenét nyomott bazdmeg ez az ember, akit sehogy se hívtak, hogy az hihetetlen. Már megvolt a stílusa, egy bizonyos zenét játszott, de azt úgy és olyan lemezekkel, hogy beszartam. És ilyenből ott Temzét lehet rekeszteni. És aztán, hogy melyikből lesz név, az szerencse. Legnagyobb részben.

Boolek: Hát, nem tudom: csak szerencse?

Palotai: Jókor jó helyen kell lenni, bazdmeg, az a legfontosabb.

Boolek: De az nem csak a szerencsén múlik. Ha üldögélsz otthon, nézel ki a fejedből, és cigizel, akkor nem tudsz ott lenni jókor a jó helyen. Szóval menni kell, és tenni a dolog folyamatosan.

Megélhetés

Kecske: Azért itt van az is, hogy szerintem Angliában a negyedik vonal jobban él, mint itthon a Sterbinszky.

Palotai: Nem igaz. A B.L.I.M. (*brit drum and bass és nu skool electro producer és DJ*) nem bírja kifizetni a telefonját, nincs hol laknia.

Kecske: Én szívesen élnék csak zenélésből, de esélyem nincsen rá.

Palotai: Ed Rush kifutófiú volt, igazi hajtás pajtás.

Kecske: Valami mindenki volt, oké. De arról van szó, hogy nem arra vágysz, hogy top-DJ legyél, csak arra, hogy amit szeretsz, abból meg tudj élni. És erre itt nincs meg a lehetőség.

Boolek: Miért mondod, hogy nincs? Zsolti, te miből élsz?

Palotai: Jó, de én tíz éve csinálom, és az utolsó három év volt az, amikor kijöttem valahogy. De még most is...

Boolek: Van olyan, aki egyetemre megy, más meg inkább DJ lesz. Mivel erre nem létezik az alapfokon túl tanfolyam, nincs képzés, iskola, ezért autodidakta módon neked kell elsajátítanod a tudást. A lemezlovasszakma hihetetlenül összetett dolog: a technikától kezdve a lemezbeszerzésig, a PR-tól a műszaki ismereteken át az önmenedzselésig nagyon sok mindenben kell tudnod egy bizonyos szintet tartani.

Egy dúsgazdag vállalkozó barátom szerint a tehetséges meg a tehetségtelen ember között nagyon kicsi különbség van. Úgy tízszázaléknyi. Maximálisan egyetértek vele: azt a kilencven százalékot többnyire mindenki tudja, vagy legalábbis kisebb-nagyobb nehézségek árán el tudja sajátítani. Az a kérdés, hogy megvan-e benned a maradék tíz százalék – és hogy ezt a többiek tudomására tudod-e hozni.

Kecske: De ez nagyon nehéz dolog.

Boolek: Hát nem könnyű.

Kecske: Én ilyen stúdióbolond gyerek vagyok: kábelek, drótok, tekerés, csavarás – ez az életem. És ami Magyarországon elektronikus zenében kijön, semmitől nem lehet hanyatt dőlni szerintem.

Boolek: Persze, hogy nem.

Kecske: A barátommal mi nagyon sok fórumra küldözgetünk anyagokat, és addig nem tudunk eljutni, hogy egy nyomorult remixet kihozzunk; hogy valaki azt mondja, hogy csináljunk neki valamit. Most csinálunk a Kispálnak, a Publo Hunnyinak, de...

Palotai: Na, de hát az már valami.

Shuriken: Ez hozzá tartozik.

Kecske: De mi ezt már nagyon régóta csináljuk, komoly apparátussal. Magyarországon talán a Neónak van komolyabb, de ők meg ezzel a lemezükkel leragadtak egy olyan vonalon, ami minimum három év mínusz a világhoz képest.

Shuriken: De ők ezt nagyon tudatosan csinálták. A Neo az egyik legtudatosabb felépített csapat. És nem a menedzserük építette fel, hanem ők kitalálták, hogy először bér-munkában csináltak mindenkinek minden szart, hogy meg tudják venni a gépeket, aztán megcsináltak három slágert, ők is tudják, hogy egy Rózsaszín Párduccal nem lehet mellémenni. Nem vitték el egy olyan vonalba, amit szerintem ők a legszívesebben, szívből csinálnának – de szép lassan ráraktak olyan hangokat is a lemezükre, amelyek pedig igenis ők. És azért ilyen hihetetlenül sokszínű a lemez, meg nem tudod elhelyezni.

Kecske: Pécsen nekünk a csúcösszeg, amit egy számért kaptunk (egy félgagyai trance volt amúgy, amit az ember össze tud hányni valahogy), az negyvenötezer forint volt. Ezen kívül húsz-huszonötezer forintoknál többet Pécsen meg a környéken nem tudsz elkérni. Ebből hogyan élsz meg, milyen hangszeret veszel, mit csinálsz? És ahhoz, hogy felcuccoljunk Pestre, és elkezdjük kapcsolatokat építeni, valahol berendezni a stúdiót... Nem tudunk ötről a hatra jutni. Már angol kiadóknak is küldözgetünk – a Skint Recordsszal pillanatnyilag jobb kapcsolatban vagyok, mint akárkivel itt Magyarországon. Mert ők (bár havonta négyszáz demót kapnak) azért kétoldalas levelet tudnak nekünk írni – nem e-mailt, hanem normális levelet, hogy oké az anyag, ez tetszett, az nem tetszett. Nem egy gusztustalan elhajtás jön, egy nem válaszolok, nem beparázás, hogy ezek a gyerekek jobbat csinálnak, és inkább becsukódom.

Shuriken: De hát nekünk se postázzák nap mint nap a promókat. Mi először küldtünk egy körlevelet e-mailben mindenkinek, egy bemutatkozó levelet: ezek vagyunk mi, ezt csináltuk eddig, szeretnénk, ha támogatnátok lemezekkel, mert szerintünk ezt a stílust itt már el lehet adni, az emberek már pörögnek rá. Most már van heti egy alkalom, ahol játszunk, meg van a rádió (Tilos Rádió). Ennyi. És csak erre tudunk támaszkodni. A rádióműsorunkat mondjuk meg lehet hallgatni az interneten is, így ilyen szempontból én talán szerencsésebb helyzetben vagyok.

Boolek: De ez nem szerencse. Te ezt nem lottón nyerted, nem találtad, nem az öledbe pottyant, hanem mentél.

Shuriken: De mondjuk itt élek Budapesten, így talán könnyebb.

Kecske: De hát mi is megyünk, mint a disznók, mi annyit megyünk, hogy az iszonyat.

Boolek: Abszolút nem véletlen, hogy ilyenek a magyar produkciók. Valamit sejtek róla, pár lemezt kiadtam már. Abban a pillanatban, amikor bemész a stúdió ajtaján, el kell döntened (nagyon szomorú, de, sajnos, ez van), hogy ezt most a magyar piacra készíted, vagy megpróbálsz kintre megcsinálni.

Kecske: Csak kintre csinálom meg.

Boolek: De azt ki nem hozod ötvenezer forintból, erre szívesen fogadok. Ha úgy akarod felvenni, hogy a megszólalás versenyképes legyen a kintiekével, akkor nem. Nagyon szívesen mutatok példákat: fogsz egy akármilyen magyar techno-, trance-, drum and bass-zenét, megpróbálsz a kintivel összekeverni – rögtön bárki meg fogja hallani, de még a legavatatlanabb is, hogy az egyik így szól, a másik meg úgy. A legtöbb esetben, ha bejön a magyar zene, rögtön hallod, hopp, leesett az egész.

Palotai: Az én mix-CD-men egyetlen magyar zene van, az Anima Sound System. És bármi, bárhogy keverem, azonnal kihallatszik. Ott maradt egyedül az Anima, összeesve.

Kecske: Mi egyébként hangzásmániások vagyunk. Ha három hétig masteringelünk egy számot, akkor három hétig.

Boolek: De te egy olyan stúdióban masteringeled, ahol valószínűleg egy néhány száz-ezer forintos keverőpult van. Mert ahol egy százmilliós FFL keverőpulton dolgozhatsz, abban a stúdióban tízezer forintba kerül egy óra. És ha becsületesen le akarod maste-relni, az több százezer forint. Ezt ma Magyarországon senki nem engedheti meg magának, ha a magyar piacra dolgozik – nem lenne rentábilis.

Ezzel visszacsatolunk az elejére, hogy hogyan alakult ki ez az egész. Mindig azt szoktam mondani, hogy olyan ez a kultúra, mint az Internet: vannak különböző fejek, akik egy időben vagy maximum egy kis eltolódással a világ különböző pontjain elkezdnek foglalkozni valamivel. Az egyiknek stúdiója van, a másik DJ, a harmadik kalózádiót indít, a negyedik újsággal próbálkozik – és előbb-utóbb ezek a gócpontok (mert nyilván mindegyik körül egy bizonyos mennyiségű ember összegyűlik) megtalálják egymást, és behálózzák a világot. Pontosan ugyanaz a szerveződési elve, mint az internetnek, a végén az egész világot behálózza.

Shuriken: Így lehet az, hogy valaki itt elad háromszáz lemezt, Bécsben elad háromezret, Bernben meg ötezet. A rólad szóló információval együtt a lemezed is könnyebben el tud jutni azokhoz, akiknek szánod. És akkor talán el tudod tartani magad belőle.

Boolek: Ha ez a struktúra jól működik, akkor az ország méretéhez képest brutális eladást produkálsz. Persze ettől még messze vagyunk. De azt mondom, ha nem tudsz

olyat produkálni, ami úgy szólal meg, mint ahogy kint kéne megszólalni, akkor semmi esélyed sincs.

Kecske: Lehet olyat produkálni, csak ehhez fanatikusnak kell lenni, ott kell ülni és csinálni kegyetlenül. Nagyon sok olyan trükk van már, ami segíthet, csak ügyeskedni kell. Nem csak a pénz számít.

Boolek: Dehogynem. Egy ennyire technológiaorientált irányzatnál igen. Mondok egy példát: drum and bass. Az utóbbi két évben abszolút meghatározó hangszer a „Virus”. (Egy jelenleg divatos, jellegzetes hangzásvilágú szintetizátor.) Ha nincs Virusod, akkor nem szólsz úgy, mint ők, ügyességgel pedig még csak hasonlót se tudsz csinálni.

Kecske: Figyelj, én a Virusra azt mondom, hogy az életben nem fogok venni Virust, mert jelen pillanatban ötezren használják a drum and bassben. És ezt nem.

Boolek: Világos, de ott is létezik egy bizonyos fajta elvárás, hogy milyennek kell a produkciónak lennie.

Kecske: Mi inkább az analógokat választjuk. Van otthon tizenkét szintetizátor, azzal bármit meg lehet csinálni. Csak megélni nem tudunk. Van egy könyvelő cégünk, ahol én naponta tizenkét órát dolgozom, szombat, vasárnap is. Ebből élek. Az összes pénzemet lemezeire meg hangszerekre költöm.

Shuriken: Én újságírásból élek, csinálom ezen felül internet-tartalomfejlesztést is. Meg mellette végzek két egyetemet.

Boolek: Nálam most már lényegesen több dolog mozog: főállásban a FREEE főszerekesztője vagyok, lemezek produceri munkálatait végzem, aztán ott a buliszervezés, így áll össze a kép.

Palotai: Az biztos, hogy egy dologból nem tudsz megélni. Ha kimész külföldre és mondjuk egy színháznál dolgozol, ott csinálsz zenét, akkor nem engednek el máshova – neked akkor ott kell lenni folyamatosan, nem fogsz még mellette egy lemezboltban dolgozni, mint mondjuk én. De akkor meg is fizetnek, hogy ne kelljen mással foglalkoznod. Itt pedig ha csak egy dolgot csinálsz, akkor bazdmeg, az halál. Ebbe persze olyan árnyalatok is beleférnek, hogy zenével foglalkozol, de nem a saját zenéddel: felkérésre csinálsz mindenfélét.

Shuriken: És esetleg ugyanúgy szenvedsz attól, hogyha valami olyan zenét kell csinálnod, amit utálsz, mintha könyvelnél.

Boolek: Ezt is lehet kihívásnak tekinteni. Bemehetsz úgy a stúdióba, hogy azt mondd: most akkor kommerszet csinálom, de abból is megpróbálsz egy bizonyos színvonalat kihozni.

Shuriken: Én általában hajnali kettőkor (mikor este tízre hazaértem, és még valami melót megcsináltam) ülök le a pécémhez meg a sampleremhez, és kezdek el valamit fabrikálni. És ez a befáradt tempó biztos, hogy rajta hagyja a jelét a zenémen. De nem biztos, hogy az így született zene más számára élvezhetetlen. Lehet, hogy pont ettől lesz meg a saját íze – én nem vagyok hajlandó berakni a gépbe, és este hazamenni aludni, hanem éjjelente megcsinálom a saját zenémet. És ez az erőfeszítés, ez, hogy hogyan csinálod, ez lehet, hogy átjön. Amikor New York-i underground hip-hopot hallgatok, akkor hallom, hogy szólnak ezek a lemezek, hallom, hogy egy ősrégi sampleren, egy ezeréves dobgéppel csinálták – de benne van az a zenei gondolat, amitől az egész hihetetlenül felemelő tud lenni. Rengetegféle zenén hallatsz, ami nincs csúcs-

ra maszterelve, hogy milyen lehetőségeik voltak; hallod és el tudod képzelni, hogy ezeknek a csávóknak milyen egy napjuk, hogyan tudták ezt összerakni, mennyiből. Nem feltétlenül vagyok purista ebből a szempontból, hogy valaminek így meg úgy kell szólnia. Mondjuk én nem is olyan zenét játszom.

Boolek: Pont ez a lényeg benne. A drum and bassnél ez máshogy működik.

Shuriken: Az igaz, hogy a drum and bass egy hihetetlenül kemény műfaj. Mind a lemezek visszatartását tekintve, mind azt, hogy mi tud bekerülni ebbe a nagyon-nagyon zárt körbe.

Palotai: De mindenhol így van. Párizsban a fiatalok arról panaszkodnak, hogy nem tudnak hol játszani, mert van négy ember, azok kapják a promókat, nekik meg csak az jut, ami bemegy a boltba és megmarad.

Shuriken: És a drum and bassben ez nagyon fontos, mivel ez a leggyorsabban romló irányzat, ebben a stílusban változnak leggyorsabban a divatos hangzások, itt évülnek el leghamarabb a slágerek. A Zsolt hiába kapja meg a fehér címkés promót, ami majd egy év múlva fog megjelenni Magyarországon, mikor odakinn már egy éve játsszák. És ha ő kimegy Londonba zenélni, ott figyelnek arra, hogy mi szól, és tudni fogják, hogy úristen, hát ezeket a számokat ronggyá hallgattuk egy éve!

Palotai: Itt volt a Krust.

Boolek: Hú, de szar volt!

Palotai: És itt volt egy fej Londonból, aki ott volt a bulin. Krust felrakta az első lemezt, a csávó meghallotta, és már ment is haza. Azt mondta utána, hogy ha ezt a Roni Size megtudná, hogy a Krust mit csinált itt, ki lenne rúgva. Ugyanis csak új zenéket lehet játszani, nem lehet ilyen hároméves zenékkal bohóckodni.

Boolek: Szerintem a fej nem játszott három olyan zenét, ami nekünk akkor ne lett volna meg. Ami azért durva.

Palotai: Hát a Krust, bazdmeg, azt hitte, eljön ide vidékre, és ide ez is jó lesz...

Boolek: Durva volt, csúnyán lenézte a közönséget. De már a megjelenésén is látszott, hogy nagyon lekezelet az egész kérdést. Ilyen is van.

Palotai: Megint oda lyukadunk ki, hogy mindegy, hogy mit csinálsz, az a lényeg, hogy hogyan csinálod. Meg lehet csinálni úgy is, hogy te abba minden energiádat beleölted, és akkor olyan is lesz, vagy pedig azt mondod, hogy a faszom, ezt csak azért csinálom, mert pararam, pararam, és akkor az olyan is lesz. De érted, én el bírok nézni egy utca-seprőt is, ahogy ő ott söpri az utcát, ha úgy söpri az utcát, hogy azt nézni kell, bazdmeg. Akkor mindegy, hogy mit csinálsz, teljesen mindegy.